

Prof. dr hab. Bożena Muchacka
Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Kraków, 16 X 2018 r.

PRODZIEKAN
ds. Nauki
Katarzyna Krasoń
prof. dr hab. Katarzyna Krasoń

Recenzja

25 PAŹ. 2018

rozprawy doktorskiej mgr Kamila Wilka

pt. Postulowane a rzeczywiste kompetencje muzyczne nauczycieli przedszkola

napisanej pod kierunkiem dr hab. Mirosława Kisiel

oraz promotora pomocniczego dr Anny Watola

Uwagi wstępne

Rozprawa doktorska mgr Kamila Wilka jest bardzo obszernym dziełem naukowym liczącym 556 stron, w tym 473 stron narracji obejmujących wstęp, sześć rozdziałów merytorycznych i zakończenie. Obszerna jest również bibliografia, która przedstawiona została na 24 stronach i zawiera 221 pozycji zwartych, 7 artykułów z czasopism naukowych, 43 źródła oraz 31 źródeł internetowych. Na kolejnych 18 stronach znajduje się spis 157 tabel oraz 71 wykresów zawartych w dziele, ilustrujących wyniki badań. Pozostałych 47 stron stanowi Aneks, w którym znajduje się 12 narzędzi zastosowanych przez Autora w swoich badaniach.

Ocena problemu badawczego, jego ważność i aktualność

Z różnych sondaży dowiadujemy się, że większość Polaków nie zna nut, nie umie śpiewać ani grać na instrumencie, nie zna języka muzyki. Natomiast muzyki słucha dużo jej odbiorców. Widoczny już od wielu lat proces globalizacji kultury, nazywanej też kulturą masową czy popularną, ukształtował gusty dużego grona odbiorców przeciętną ofertą kulturalną, atrakcyjną i niewymagającą wysiłku intelektualnego, adresowaną do przeciętnego odbiorcy. Muzyka artystyczna staje się dziś za trudna dla przeciętnego człowieka, co potwierdziły ogólnopolskie badania przeprowadzone pod patronatem Polskiej Rady

Muzycznej w 2007, a na konieczność alfabetyzacji w zakresie wysokiej kultury muzycznej w swoich pracach wskazywało wielu przedstawicieli pedagogiki muzyki m.in. M. Przychodzińska, A. Białkowski, W. Jankowski, W. Sacher, R. Ławrowska. Przyczyn tego stanu rzeczy upatruje się w niewystarczającej potrzebie powszechnej edukacji muzycznej, małej liczbie godzin przeznaczonych na edukację muzyczną w szkolnym kształceniu, krótkim cyklu kształcenia i niskimi kompetencjami muzycznymi nauczycieli. Osiągnięciu podstawowych kompetencji muzycznych nie sprzyjają ponadto obowiązujące dotychczas *Standardy kształcenia nauczycieli przedszkoli i klas I-III szkoły podstawowej* (z 17.01. 2012) z powodu niedostatecznej liczby godzin przeznaczonych na kształcenie z zakresu dydaktyk szczegółowych (w tym szczególnie godzin z edukacji muzycznej) oraz z tego powodu, że kształcenie nauczycieli do tych etapów edukacyjnych odbywa się w ramach specjalności na kierunku pedagogika a nie na odrębnym kierunku studiów. Takie warunki nie sprzyjają rozwojowi podstawowych kompetencji muzycznych dzieci w ich najważniejszym poznawczo okresie życia. Z tego też powodu u wielu dzieci/uczniów uzdolnionych muzycznie skutecznie zostają zahamowane zdolności i potencjał w tym zakresie. Polska edukacja muzyczna dla dzieci uzdolnionych muzycznie skoncentrowana jest na ofercie szkół muzycznych a o możliwości korzystania z tej oferty, w zależności od swoich możliwości czasowych i ekonomicznych, decydują rodzice.

Na znaczenie wychowania przez sztukę od najwcześniejszych lat życia człowieka oraz na rolę nauczyciela w tym procesie od dawna zwracali uwagę tacy prekursorzy tej idei jak m.in. H. Read, S. Szuman, I. Wojnar. Tacy badacze jak E.E. Goordon W.A. Sacher, E. A. Zwolińska, M. Gawryłkiewicz, B. Podolska, R. Ławrowska, M. Kisiel i in., podkreślają mocno to, że od dobrej edukacji muzycznej począwszy od jej pierwszych etapów edukacyjnych zależy przygotowanie do korzystania z dorobku światowej kultury muzycznej i uczestnictwa w życiu muzycznym. Dlatego wybór przez Doktoranta problemu badawczego uważam za bardzo wartościowy, trafny i aktualny, mający swoje uzasadnienie tak w sferze teoretycznej/naukowej jak i wynikających z niego wniosków dotyczących kształcenia przyszłych nauczycieli przedszkoli i klas I-III szkoły podstawowej w zakresie podstaw edukacji muzycznej. Ponadto trzeba podkreślić, że jest to problem rzadko podejmowany w dysertacjach doktorskich.

Ocena struktury pracy, jej wartości formalnej i treściowej

Praca ma logiczny i przejrzysty układ, typowy dla dysertacji doktorskich z dziedziny pedagogiki. W jej strukturze, zgodnie celami, są czytelnie wyodrębnione trzy części: merytoryczna, badawcza i aplikacyjna. Część teoretyczna składa się z trzech pierwszych rozdziałów, czwarty rozdział stanowi część metodologiczną a część empiryczna obejmuje dwa ostatnie rozdziały. Pracę kończą wnioski z badań. W ogólnej ocenie praca wskazuje na bardzo dobre umiejętności badawcze Autora. Stanowi ona oryginalny dorobek badawczy opracowany rzetelnie i bardzo wnikliwie. Trzeba jednak zwrócić uwagę na jej znaczne rozmiary zarówno części teoretycznej jak i empirycznej.

We **Wstępie** (s.6-13) Autor przedstawił w sposób pełny uzasadnienie podjętego problemu badawczego nad porównaniem rzeczywistych i postulowanych kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkoli, wskazując szczególnie na niedostatek i potrzebę badań w tym zakresie. Uzasadnia także swoje zainteresowania tym problemem związane ze swoim wieloletnim doświadczeniem zawodowym w edukacji muzycznej dziecka. We Wstępie Autor wyjaśnia ponadto dobór treści zawartych w poszczególnych rozdziałach dysertacji. Tak napisany Wstęp wprowadza jego odbiorców (rodziców, nauczycieli, instytucje kształcące i doskonalące nauczycieli przedszkoli, zarządy oświaty i in.) do refleksji nad znaczeniem wyników badań przeprowadzonych przez Autora.

W rozdziale pierwszym „Przedszkole i nauczyciel przedszkola w społeczeństwie ponowoczesnym” (s. 14-64) Autor prezentuje przedszkole jako instytucję społeczną i jej funkcję socjalizującą stąd też wyjaśnia m. in; za Baumanem, 2000; Sztompką, 2005; Giddensem, 2006; Melosikiem, 2014 podstawowe pojęcia socjologiczne takie, jak: nowoczesność, zmiana społeczna, społeczeństwo nowoczesne (modernistyczne), społeczeństwo ponowoczesne (postmodernistyczne). Autor omówił istotne ponowoczesne konteksty wychowania (kulturowy, społeczny, rozwojowy) oraz opierając się na raporcie Delorsa (1998) strategiczne idee współczesnej edukacji, których uzasadnienie odnosi do rozwijania pożądanych cech u wychowanków, nie zaś u nauczycieli, których dotyczy podjęta problematyka dysertacji. Nie znalazłam uzasadnienia dla celowości omawiania w tym rozdziale statusu nauczyciela przedszkola i jego społecznej percepcji. W przypadku przygotowywania pracy do druku proponowałabym uzupełnić ten dyskurs. Autor wykazał się dużą znajomością literatury specjalistycznej na temat realiów życia społecznego we współczesnym świecie i jego wyzwań dla wychowania i kształcenia zinstytucjonalizowanego. Jednakże w tym miejscu należało mocniej uzasadnić związek prezentowanych treści tekstu z potrzebą rozwijania kompetencji muzycznych u nauczycieli przedszkoli lub przynajmniej

nawiązać do nich w rozdziale 3.1., w którym Autor koncentruje się jedynie na uwarunkowaniach podmiotowych, rodzinnych i dydaktycznych. Proszę, aby Doktorant w odpowiedzi na recenzję podał argumenty dla, skądinąd słusznego moim zdaniem, doboru w/w treści i uzasadnił ich dobór w kontekście uwarunkowań rozwijania kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkoli. Pozytywnie należy ocenić prezentację wybranych pojęć związanych z nauczycielem, jego pożądanymi cechami, kwalifikacjami i kompetencjami. W kontekście pedagogicznego dyskursu naukowego Doktorant ukazuje różne sposoby rozumienia tych pojęć i ich klasyfikacje prezentowane przez polskich pedeutologów. Na tle omawianej problematyki Autor ukazuje ponadto zdolności muzyczne jako istotny element kompetencji muzycznych nauczyciela przedszkola.

Podsumowując tę część pracy stwierdzam, że jest ona napisana kompetentnie, ukazuje szeroką wiedzę Autora lecz brakuje w niej wyraźnego i głębszego uzasadnienia prezentowanych treści jako kontekstu uwarunkowań kompetencji muzycznych nauczyciela przedszkola.

Rozdział drugi „Wychowanie muzyczne w przedszkolu w perspektywie przemiany społeczno-kulturowej” (s. 65-108) napisany jest kompetentnie, zawiera analizę głównego pojęcia „wychowanie muzyczne” w perspektywie historycznej oraz związanych z nim treściami zawartych w kolejnych programach wychowania przedszkolnego od czasów powojennych do współczesności a następnie w podstawach programowych wychowania przedszkolnego. Autor w sposób merytorycznie poprawny analizuje metody i formy wychowania muzycznego stosowane w pracy z dziećmi w przedszkolu. Nie mam żadnych zastrzeżeń do tego rozdziału. Jego kompozycja i treść świadczą o głębokiej wiedzy merytorycznej Doktoranta oraz umiejętności krytycznej refleksji związanej z porównywaniem treści omawianych dokumentów.

Rozdział trzeci „Nauczyciel przedszkola jako realizator treści muzycznych” (s. 109-172) bardzo ściśle nawiązuje swą treścią do tematu dysertacji. Autor w sposób refleksyjny analizuje kompetencje muzyczne nauczyciela jako istotny czynnik warunkujący prawidłowy rozwój kompetencji muzycznych dziecka. Całą część teoretyczną kończy podsumowanie zawierające krytyczne uwagi Autora wobec pozycji muzyki w hierarchii treści edukacyjnych w przedszkolu oraz wobec możliwości rozwijania kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkola. Jako cenne uważam wyłonienie, na podstawie literatury przedmiotu oraz treści aktów prawnych takich, jak *Podstawa programowa wychowania przedszkolnego*

oraz *Standardy przygotowujące do zawodu nauczyciela*, postulowanego modelu kompetencji muzycznych nauczycieli wychowania przedszkolnego.

Podsumowując część teoretyczną dysertacji pragnę stwierdzić, iż doceniam wysiłek Autora w zbudowaniu tak obszernej części teoretycznej pracy (172 strony), w której omówione zostały ważne dla podjętego tematu problemy, lecz uważam, że można było je przedstawić w bardziej syntetycznej formie.

W rozdziale czwartym „Metodologia badań własnych” (s.173-214) Autor poprawnie formułuje przedmiot i cele badań. Określa rodzaje badań poprzez które zrealizowane zostały cele teoretyczno-poznawcze, poznawcze, prognostyczne i praktyczno-wdrożeniowe. Trafnie uzasadnia dobór czterech grup nauczycieli, którzy wzięli udział w badaniu, grupę rodziców i osób posiadających wiedzę na temat szeroko pojmowanej muzycznej edukacji przedszkolnej i wczesnoszkolnej. Dokonuje bardzo wnikliwych ich charakterystyk. Autor przedstawia 2 problemy główne i 35 szczegółowych pytań badawczych. Uważam, że są one zbyt drobiazgowo sformułowane co nie sprzyja ich czytelności a w percepcji czytelnika wywołuje poczucie chaosu. Należało ograniczyć ilość pytań badawczych, ułożyć je w uzasadnionej hierarchii od najważniejszych poznawczo do mniej ważnych. Ponadto można było pytania badawcze bardziej powiązać ze wskazanymi celami badań a następnie przyporządkować je do każdego z wyodrębnionych dwóch problemów głównych. Taka konstrukcja byłaby spójna ze sformułowanymi celami oraz konstrukcją zawartą w *Spisie treści*. W części metodologicznej Autor na 41 stronach opisał sposoby zbierania danych i ich analiz tj.: pomiar psychologiczno-dydaktyczny (test Inteligencji Muzycznej Herberta Winga oraz Test Elementarnej Wiedzy Muzycznej), wybrane techniki sondażowe i dialogowe, obserwacja niestandardyzowana pośrednia i bezpośrednia, analiza dokumentacji oraz rejestracja czasu i aktywności muzycznej nauczyciela. Każdy z tych sposobów pozwolił na zebranie uzupełniających się i wzbogacających nawzajem danych różniących się treściowo i jakościowo, co należy ocenić pozytywnie albowiem dało to Doktorantowi podstawy do bardziej prawdopodobnych interpretacji wyników z przeprowadzonych badań. Zastosowane metody, a także techniki oceniam jako adekwatne i stosowne do przyjętych celów, problemów i hipotez. Jako wartościowy uznać należy opis zmiennych i wskaźników wyróżniających się precyzją i kompetencją metodologiczną. W sposób wyczerpujący została przedstawiona procedura badawcza. Jednak nie znajduję w tym rozdziale informacji czy Doktorant wszystkie badania przeprowadził osobiście, czy korzystał

z pomocy innych osób. Jak do tak obszernych Ankiety (np. dla nauczycieli 53 pytania) podchodzili badani?

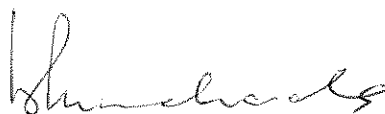
Podsumowując część metodologiczną stwierdzam, że badania zostały prawidłowo zaplanowane i przeprowadzone.

Rozdział piąty „Determinanty wybranych kompetencji muzycznych czynnych zawodowo nauczycieli przedszkola w opinii badanych” (s.215-373) oraz rozdział szósty „Przygotowanie nauczycieli przedszkola do prowadzenia zajęć muzycznych w perspektywie poziomu wybranych kompetencji muzycznych” (s.374-460) są najbardziej wartościowe. Obszerny materiał badawczy Doktorant porządkuje przyjmując kryteria autorskiego modelu kompetencji muzycznych nauczyciela przedszkola, opracowanego na podstawie analizy literatury i kolejnych wersji podstawy programowej wychowania przedszkolnego a przedstawionego w części teoretycznej dysertacji. Na wysoką ocenę zasługuje dokładna i rzetelna ocena kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkoli, adekwatnych do opracowanego modelu, przeprowadzona za pomocą samodzielnie skonstruowanego narzędzia jakim był wystandaryzowany Test Elementarnej Wiedzy Muzycznej. Dane uzyskane z tych badań pozwoliły Autorowi dostarczyć nowej wiedzy na temat rzeczywistych a postulowanych kompetencji muzycznych nauczycieli przedszkoli w zakresie podstawowych zdolności muzycznych, umiejętności wokalnych umożliwiających czysty i estetyczny śpiew, umiejętność gry na instrumencie melodycznym oraz dostępnych instrumentach niemelodycznych, zdolność do estetycznego poruszania się warunkująca podstawowe możliwości taneczne, znajomość zasad muzyki oraz zapisu nutowego, teoretyczną wiedzę muzyczną z zakresu historii muzyki, form muzycznych, literatury muzycznej oraz postawę promuzyczną nauczycieli. Materiał badawczy został opracowany statystycznie z dużą solidnością, precyzyjnością i wnikliwością. Wyniki przeprowadzonych badań Autor przedstawił w formie tabelarycznej i graficznej. Tabele i rysunki opracowane są poprawnie i świadczą o umiejętności wykorzystania tych form prezentacji wyników. Autor wykazał się ponadto poprawnością interpretacji uzyskanych wyników i ich oceną a także umiejętnością sformułowania wniosków poznawczych i praktycznych. Według mojej oceny Doktorant posiada kompetencje badawczo analityczne.

Literatura przedmiotu jest dobrze przywoływana. Podkreślić należy staranną stronę językowo- edytorską recenzowanej pracy. Pracę uważam za wartościową poznawczo i po stosownych skrótach i redakcji rekomenduję ją do druku.

Konkluzja

Stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji dysertacja doktorska mgr Kamila Wilka pt. *Postulowane a rzeczywiste kompetencje muzyczne nauczycieli przedszkola* napisana pod kierunkiem dr hab. Mirosława Kisiel oraz promotora pomocniczego dr Anny Watoły spełnia wymagania określone w art. 13 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku z późniejszymi zmianami, O stopniach i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, i może stanowić podstawę dalszego procedowania w ubieganiu się o stopień naukowy doktora w dyscyplinie pedagogika.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'K. Wilka', is centered on the page.